

Władysław Śliwiński

Uniwersytet Jagielloński

O pewnych cechach stylistycznych poezji wielkich polskich romantyków

Badania stylistyczne poezji bywają prowadzone z rozmaitych punktów widzenia, zwykle koncentrują się na twórczości jednego wybranego autora bądź podstawą opisu czynią dokonania artystyczne wielu poetów żyjących w tym samym lub różnych okresach literackich. W tym drugim wypadku rozpatruje się wypowiedzi poetyckie wybitnych twórców albo rozszerza zakres obserwacji lingwistycznych na dokonania reprezentantów, zaliczanych przez recenzentów do drugo- czy trzeciorzędowego nurtu pisarskiego. Wybór bazy materiałowej – co nie ulega wątpliwości – musi wpływać na wnioski uzyskane z przedsięwziętych analiz językowych.

Ponieważ w artykule chcemy wydobyć zaznaczające się podobieństwa i różnice stylistyczne, które występują w poezji naszych najwybitniejszych romantyków, to zakres charakterystyki zacieśniamy do utworów wierszowanych trzech wieszczów oraz Cypriana Norwida. Ekskercpcji zostały poddane następujące zbiory poezji romantycznej: w wypadku Adama Mickiewicza: *Wybór poezyj*, oprac. C. Zgorzelski, t. 1–2, Wrocław 1986; *Dzieła poetyckie*, t. 2, Warszawa 1983; *Pan Tadeusz*, oprac. S. Pigoń, Wrocław 1976; Juliusza Słowackiego: *Utwory wybrane*, t. 1, Warszawa 1969; *Krąg pism mistycznych*, oprac. A. Kowalczykowa, Wrocław 1982; Zygmunta Krasińskiego: *Dzieła literackie*, wybrał P. Hertz, t. 1, Warszawa 1973; Cypriana Norwida: *Dzieła zebrane. Wiersze*, oprac. J.W. Gomulicki, t. 1, Warszawa 1966.

Zgromadzone teksty posłużyły do wyselekcjonowania poetyckich konstrukcji nominalnych (dalej: PKN), przez które rozumiemy połączenia przymiotnikowo-rzeczownikowe należące do siedmiu kategoryalnych typów syntaktycznych. Kryteria rozstrzygające, czy dana grupa nominalna reprezentuje regularne połączenie syntaktyczne, związek frazeologiczny, konstrukcję poetycką lub zespolenie poetyckie, autor artykułu ustalił już we wcześniejszych opracowaniach językoznawczych¹. Tutaj pragniemy tylko przedstawić typy PKN, z jakimi mamy do czynienia w romantyzmie, wskazać kryteria semantyczne, składniowe i uzualne – podstawę wydzielenia owych PKN, a także zamieścić przykładowe realizacje syntagm.

¹ Zob. W. Śliwiński, *Łączliwość składniowo-semantyczna przymiotników z rzeczownikami we współczesnym języku polskim*, Kraków 1990; idem, *Słownik semantyczno-syntaktyczny przymiotników polskich*, Kraków 1993; idem, *Poetyckie konstrukcje nominalne w dziejach polskiego wiersza. Kategorie i subkategorie połączeniowe*, Kraków 2000.

A oto przegląd PKN – tworów naszych wielkich romantyków, ułożony według kategorii syntaktycznych:

- kategoria I²: konotacja kategorialna (kk+), konotacja leksykalna (kl-), akomodacja kategorialna (ak+), akomodacja leksykalna (al+), wiedza o świecie (w+), uzus językowy (u-), regularność połączenia (rp-), regularność znaczeniowa (rzn+), por. *śniada skorupa* (A. Mickiewicz), *śniade oko* (Z. Krasiński), *blade₂ zboże³*, *błahy uśmiech* (C. Norwid);
- kategoria II: kk+, kl-, ak+, al+, w+, u-, rp-, rzn-, por. *błękitna ojczyzna* = ‘niebo’ (A. Mickiewicz), *jasny₁ grób* = ‘pełen chwały’ (J. Słowacki), *purpurowa szata* = ‘skrwawiona’ (Z. Krasiński), *amarantowa świeca* = ‘szlachta’ (C. Norwid);
- kategoria III: kk+, kl-, ak+, al+, w-, u-, rp-, rzn+, por. *bury cień* (A. Mickiewicz), *różowa tza* (J. Słowacki), *czarna₂ błyskawica* (Z. Krasiński), *zielony₁ atom* (C. Norwid);
- kategoria IV: kk+, kl-, ak+, al+, w-, u-, rp-, rzn-, por. *ciemny₂ gest*, *czysta bajka* (A. Mickiewicz), *czarne₂ serce* = ‘złe’, *smętna mara* (J. Słowacki), *czzerwony strumień* = ‘krwawy’, *krnąbrny duch* (Z. Krasiński), *wolny₁ hymn*, *zimny świat* (C. Norwid);
- kategorie V (kk-, kl-, ak-, al+, w+, u-, rp-, rzn+) i VI (kk-, kl-, ak-, al+, w-, u-, rp-, rzn+) – brak poświadczeń w analizowanych tekstach);
- kategoria VII: (kk-, kl-, ak-, al+, w-, u-, rp-, rzn-), por. *biedny₂ los*, *chytra₁ szuba*, *głuchy bardon* (A. Mickiewicz), *błękitna myśl*, *ciemny₁ poemat*, *dumny₁ orzeł* (J. Słowacki), *czarna₂ jaśń*, *gnuśny brzuch*, *martwa myśl* (Z. Krasiński), *beznamiętna żrenica*, *czcza bagatela*, *genialne dłuto* (C. Norwid).

Wśród przytoczonych konstrukcji nominalnych wypełniających dane kategorie syntaktyczne przeważają ilościowo klasy IV i VII – fundament rozwoju PKN w poszczególnych okresach historycznoliterackich⁴. Zarówno te częste, jak i rzadsze poetyckie grupy przymiotnikowo-rzeczownikowe stanowią podstawę nowych, proponowanych przez nas analiz języka artystycznego. Będą one polegały na badaniu produktywności syntaktycznej leksemów – składników PKN⁵, które powołali do istnienia trzej wieszczki i C. Norwid.

² We wcześniejszych opracowaniach autora wymienione tu kategorie I, II, III, IV, V, VI, VII były oznaczane odpowiednio numerami 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11.

³ Leksemy o większej liczbie znaczeń, oznaczonej cyfrą arabską w indeksie dolnym, wykażemy w *Słowniczku* na końcu artykułu.

⁴ Zob. W. Śliwiński, *Poetyckie konstrukcje nominalne...*, op. cit., s. 368–379.

⁵ Autor tej pracy przygotowuje obszerną monografię pt. *Produktywność syntaktyczna leksemów w poetyckich konstrukcjach nominalnych od XVI wieku do czasów współczesnych*. Z tego zakresu ogłosił dotychczas drukiem cztery artykuły, trzy dotyczące poezji, a jeden frazeologii, zob. W. Śliwiński, *Produktywność składniowa leksemów w poetyckich konstrukcjach nominalnych doby romantyzmu (ujęcie metodologiczne i opisowe)*, [w:] *Polonistyka bez granic*, red. R. Nycz, W. Miodunka, T. Kunz, t. 2, Kraków 2010, s. 179–188; idem, *O zależnościach między leksyką i składnią w poetyckich konstrukcjach nominalnych na przykładzie wierszy renesansowych i barokowych*, [w:] *Badania historycznojęzykowe. Stan, metodologia, perspektywy*, red. B. Dunaj, M. Rak, Kraków 2011, s. 341–352; idem, *O produktywności składniowej leksemów we frazeologicznych konstrukcjach nominalnych*, [w:] *Współczesna polszczyzna w badaniach językoznawczych. Od języka w działaniu do leksyki*, red. P. Zbróg, Kielce 2011, s. 135–157; idem, *O tendencjach rozwojowych w poezji polskiego oświecenia (na przykładzie*

Produktywność syntaktyczna leksemów (tu przymiotników i rzeczowników) to ich zdolność, predyspozycja do tworzenia (generowania) zespołów syntaktycznych spełniających warunki stawiane poetyckim konstrukcjom nominalnym. Produktywność syntaktyczną leksemów należy odróżniać od frekwencji tekstowej syntagm, gdyż dany leksem może stworzyć jedną konstrukcję poetycką lub przyczynić się do powstania wielu PKN, które następnie mogą pojawić się w tekście raz (monofrekwencyjne) lub wiele razy (polifrekwencyjne). Frekwencja struktur syntaktycznych w określonych wypowiedziach jawi się przeto jako rezultat procesu generowania związków składniowych budowanych z leksemów, to jest elementarnych części przewidzianych do zespołów / połączeń.

Wszystkie leksemy – komponenty przymiotnikowo-rzeczownikowe PKN – można podzielić na monoproduktywne i poliproduktywne ze względu na to, czy tworzą jedną konstrukcję składniową, czy też dwie lub więcej struktur imiennych. W tym miejscu trzeba wyraźnie zaznaczyć, że podstawą kwalifikacji wyrazów do określonych paradygmatów leksykalnych pozostaje produktywność syntaktyczna leksemów właściwa całej epoce romantyzmu, a nie tylko znamienne dla wybranych przez nas największych poetów.

Zbiory leksykalne, zawierające przymiotniki i rzeczowniki o zróżnicowanych predyspozycjach produktywnościowych, generują cztery typy wariantów składniowych:

1. warianty homogeniczne (a+c), złożone z monoproduktywnych przymiotników (a) i monoproduktywnych rzeczowników (c), por.:
 - A. Mickiewicz – *zdolna bestia*, *ostrożna kózka*⁶, *czupurne lichy*, *durna młodość*, *miły nieporządek*, *bogaty*₃ *pędzel*, *śliska walka*, *poważna*₁ *wilczura*, *lubieżne wiosło*;
 - J. Słowacki – *rubaszny czerep*, *niesforna struna*, *zielona*₃ *szyba*, *wysoki*₅ *ślub*;
 - Z. Krasiński – *ohydna świętynia*;
 - C. Norwid – *rozsądny czyn*, *szeroki*₂ *frazes*;
2. warianty heterogeniczne (a+d), złożone z monoproduktywnych przymiotników (a) i poliproduktywnych rzeczowników (d), por.:
 - A. Mickiewicz – *bury cień*₁, *okrągłe*₁ *niebiosa*, *gruba noc*, *tępe*₃ *oko*, *siny piasek*, *przemysłna ręka*, *ciężka*₁ *rzecz*₂, *próżne*₂ *serce*, *tępe*₁ *słowo*, *uczciwe*₁ *słowo*;
 - J. Słowacki – *lekki*₁ *duch*, *różowa łąza*, *nikczemne serce*;
 - Z. Krasiński – *krnąbrny duch*, *słaba*₁ *dusza*;
 - C. Norwid – *ciemny*₄ *czas*, *cierpliwe dłuto*, *genialne dłuto*, *krzepki dźwięk*, *nieudolny głaz*, *hoża pieśń*, *błahy uśmiech*, *chuda*₁ *zawiść*, *beznamiętna żrenica*;
3. warianty heterogeniczne (b+c), złożone z poliproduktywnych przymiotników (b) i monoproduktywnych rzeczowników (c), por.:
 - A. Mickiewicz – *czysta bajka*, *głuchy bardon*, *nagi bodziec*, *siwy bohater*, *poczciwa brzezina*, *smutna budowa*, *czysty chaos*, *głucha ciemność*, *niema*₂ *dzida*, *godne dziedzictwo*, *smutny dzwon*, *naga gałąź*, *szczęśliwa gałka*, *ciemny*₂ *gest*, *łagodny*₁

poetyckich konstrukcji nominalnych), [w:] *Byłe w ludziach światło było...*, red. G. Zajac, Kraków 2012, s. 287–303.

⁶ Podstawą układu PKN jest alfabetyczna kolejność rzeczowników.

gołąbek, hardy₁ hełm, sroga₁ hydra, słodkie₂ imię, smutne jutro, sroga₃ kara, radosny koniec, mądry kryształ, dumny₁ łeb, wesoła łódź, nagi maszt, chytra₁ matnia, posępny mrok, smutna minuta, słodka₁ nagroda, smutny nałóg, czarna₁ niechęć, głupi niedźwiedź, słodki₂ niepokój, suchy₁ ocean, smutna oćma, twarda₁ odpowiedź, dumna₁ opoka, ponury ostęp, smutna pamiątka, słodka₁ pasza, głupi pies, mądra pięta itd.;

J. Słowacki – *srogi₁ bat, smutny blask, posępna chmura, czarna₁ choroba, ponury cmentarz, spokojny₁ dom, smutne echo, posępny gmach, smutny gościniec, pokorna książeczka, ciemna₁ księga, sroga₁ kula, słodki₁ kurant, smutny kurhan, smutna lutnia, smętny łabędź, czarna₁ mara, posępne okno, smętna pora, pusta₁ praca, smętna rana, posępna runa, czuła₁ rzecz₃, zimna rzeczywistość, wiotki₁ smutek, smętna sowa, błękitne spojrzenie, głuche sumienie, dumny₁ szyszak, głucha trumna, smętna wrona, smutny wypadek, posępny zamek;*

Z. Krasiński – *smętny bałwan, czarna₂ błyskawica, gnuśny brzuch, czarny₂ gość, czarna₂ jaśń, czarny₂ jegomość, śniada korona, siwy kusiciel, smętny kwiat, smętna lampa, zielona₁ natura, posępny rys, czarna₂ spełnielka, czerwony strumień, purpurowa szata, purpurowy wieniec, głuche więzy, smętne zdarzenie, ponure znamię;*

C. Norwid – *mądra arabeska, zielony₁ atom, czcza bagatela, głucha bryła, słodki₁ dyszkant, zielona₁ fletnia, dziki₁ huragan, martwy kamień, namiętny konar, amarantowa konfederatka, chora konstytucja₂, purpurowy konsul, bezczelny labirynt, smętne łoża, jędrny marmur, chora naleciałość, głupie nerwy, zimny ogólnik, lazurowy płomyk, namiętna powiastka, blade₂ powietrze, smętny profil, biedna₂ ptaszyna, okrutna purpura, wesoły salon, smętna strofa, głupia sztuka₃, amarantowa świeca, zimna teoria, zdrowe₁ uczucie, naga wartość, słodki₂ węzeł, smętna wieść, blade₂ zboże, martwy znak, wesoły żal;*

4. warianty homogeniczne (b+d), złożone z poliproduktywnych przymiotników (b) i poliproduktywnych rzeczowników (d), por.:

A. Mickiewicz – *jasny₂ anioł, namiętna burza, głupia chęć, ponura chwila, wesoła chwila, głuchy cień₁, czarna₂ dłoń, czuła₁ dłoń, mądra dłoń, zimny duch, czuła₁ dusza, czysta dusza, gorzka dusza, chytra₁ fala, dumny₁ głaz, dziki₁ głos, szczyry głos, szczęśliwa godzina, wesoła kraina, spokojne₁ lice, surowe₃ lice, biedny₂ los, radosna łąka, suche₁ morze, czuła₁ mowa, ciemna₁ myśl, czysta myśl, jałowa₁ myśl, spokojna₁ myśl, szczęśliwe niebo, ślepa noc, posępne oblicze, radosne oblicze, błękitna ojczyzna, dumne₁ oko, smutne oko, niemy₂ piasek, pobożna piosenka, ponura piosenka, gnuśne pióro₂, dzika₁ postawa, posępna postawa itd.;*

J. Słowacki – *ciemny₂ anioł, czarny₂ anioł, gorący anioł, smutny bocian, ponura burza, jasna₁ chwała, czcza chwila, okrutna chwila, wesoła chwila, czarny₂ cień₁, ponury cień₁, jasna₁ droga, ciemny₂ duch, czysty duch, czarna₂ dusza, gołe dzieło₃, smutny dzień, niemy₁ głos, smutny głos, smutna godzina, posępna góra, jasny₁ grób, zimna gwiazda, posępny hymn, smutna kolej₁, smętny kraj, okrutna krew, smutny księżyc, dumny₁ los, smętny los, zimna łąka, smętna mara, ciemne₁ marzenie, purpurowy miecz, ciemna₂ muzyka, smutna muzyka, biedna₂ myśl, błękitna myśl, ciemna₁ myśl, leniwa myśl, dumne₁ oblicze, biedna₂ ojczyzna, martwa ojczyzna itd.;*

Z. Krasiński – *biały₂ anioł, smutny anioł, ślepe ciało, smętny czar, posępna dolina, czarny₂ duch, chora dusza, szczerza dusza, wiotka₁ dusza, smętne dzieje, błękitna góra, radosny hymn, gorzka kolej₁, smutny kraj, ponury księżyc, smętne lice, pusta₁ mowa, martwa myśl, spokojna₁ myśl, biedna₂ ojczyzna, martwa ojczyzna, smutne oko, śniade oko, słodka₁ pieśń, twarda₁ pieśń, czarna₁ róża, smętna róża, niemy₁ sen₂, dzielne₁ serce, szczęśliwe serce, smętna stopa, głuchy świat, śmiała twarz, biedna₂ ziemia, smutna ziemia;*

C. Norwid – *biedne₂ ciało, słodki₁ cień₁, smętne czoło, smutna dola, czarna₂ dusza, wolny₁ hymn, smętna kraina, pogodne lice, surowa₃ mądrość, zdrowa₁ mądrość, hardy₁ miecz, czysta myśl, pobożna myśl, mądra noga, czułe₁ oko, smętne oko, pokorna pieśń, radosna pieśń, martwa postawa, leniwa ręka, ciemna₁ rzecz₂, prawa₂ rzecz₂, ciemny₁ sen₂, zdrowa₁ siła, szczęśliwy step, obłudny świat, smutny świat, wesoły świat, zimny świat, smutny zgon.*

Omówione wyżej warianty realizacyjne, które przypadają na poszczególnych poetów romantycznych, ukażemy w tabeli 1.

Tab. 1.

Typy połączeń syntaktycznych	Adam Mickiewicz	Juliusz Słowacki	Zygmunt Krasiński	Cyprian Norwid	Razem
1. a+c	9–5,9%	4–3,3%	1–1,8%	2–2,6%	16–3,9%
2. a+d	10–6,5%	3–2,5%	2–3,5%	9–11,7%	24–5,9%
3. b+c	74–48,4%	33–27,3%	19–33,3%	36–46,7%	162–39,7%
4. b+d	60–39,2%	81–66,9%	35–61,4%	30–39,0%	206–50,5%
Razem	153–100,0%	121–100,0%	57–100,0%	77–100,0%	408–100,0%

Z liczbowego i procentowego zestawienia danych tabelarycznych wynika, że wariant homogeniczny (a+c) przeważa w poezji A. Mickiewicza, a wariant heterogeniczny (a+d) w twórczości C. Norwida. Z kolei wariant heterogeniczny (b+c) zbliża stylistycznie Mickiewicza do Norwida, a wariant homogeniczny (b+d) znowu wskazuje na powinowactwo stylistyczne Słowackiego i Krasińskiego.

Skoro warianty a+c i a+d stanowią 9,8% całego zbioru PKN, a pozostałe 90,2% przypada na warianty b+c oraz b+d, to znaczy, że dwa pierwsze układy syntaktyczne reprezentują klasę nieproduktywną w przeciwieństwie do klasy drugiej, realizującej układ produktywny. Ową relację między układami produktywnymi i nieproduktywnymi, znamiennej dla analizowanych twórców, przedstawimy w tabeli 2.

Tab. 2.

Typy układów syntaktycznych	Adam Mickiewicz	Juliusz Słowacki	Zygmunt Krasiński	Cyprian Norwid	Razem
1. Układy produktywne	134–87,6%	114–94,2%	54–94,7%	66–85,7%	368–90,2%
2. Układy nieproduktywne	19–12,4%	7–5,8%	3–5,3%	11–14,3%	40–9,8%
Razem	153–100,0%	121–100,0%	57–100,0%	77–100,0%	408–100,0%

Zawarte w tabeli 2 wyliczenia pokazują, że w wierszach J. Słowackiego i Z. Krasińskiego dominują układy produktywne, które osiągają niemal identyczną wysokość pułapową, podczas gdy warianty nieproduktywne zbliżają znów kształt wypowiedzi poetyckiej A. Mickiewicza i C. Norwida.

Obie wskazane wartości mogą także pomóc w ustaleniu wskaźnika produktywności syntaktycznej przypadającej na każdego z poetów. Gdy podzielimy dane odzwierciedlające układy produktywne przez odpowiedniki odbijające układy nieproduktywne, to otrzymamy dla Mickiewicza wskaźnik produktywności syntaktycznej równy 7, dla Słowackiego – 16,3, dla Krasińskiego – 18, a dla Norwida – 6.

Stosunek produktywności syntaktycznej różnicuje styl naszych romantyków, ponieważ z jednej strony stawia A. Mickiewicza i C. Norwida, z drugiej zaś umieszcza J. Słowackiego i Z. Krasińskiego. Ci pierwsi częściej posługują się układami nieproduktywnymi, ci drudzy używają ich rzadziej. Zatem w poezji A. Mickiewicza i C. Norwida co szóste lub siódme PKN należy do wyrażen nieproduktywnych, natomiast w twórczości J. Słowackiego i Z. Krasińskiego dopiero co szesnaste czy siedemnaste PKN można zaliczyć do klasy nieproduktywnej.

Nie tylko struktury składniowe stylistycznie różnicują bądź zbliżają wielkich romantyków, w ten sam sposób uzewnętrznia się też funkcjonowanie w ich stylu leksemów przymiotnikowych i rzeczownikowych – budulca rozpatrywanych PKN. Wszystkie przymiotniki i rzeczowniki uczestniczące w tworzeniu PKN rozpadają się bowiem na takie, które występują w poezji jednego autora (monodystribucyjne), oraz takie, które pojawiają się w utworach więcej niż jednego poety (polidystribucyjne). Ponadto te pierwsze, jak i te drugie znowu dzielą się na dwie grupy, gdyż obejmują leksemy – składniki PKN wprowadzone do poezji przez romantyków, a także leksemy – składniki PKN obecne w tekstach wierszowanych już przed romantyzmem.

Udział leksemów przymiotnikowych – komponentów PKN zróżnicowanych dystrybucyjnie i genetycznie, zawiera tabela 3.

Tab. 3.

Leksemy przymiotnikowe	Leksemy polidystribucyjne	Leksemy monodystribucyjne	Razem
Istniejące w poezji jako składniki PKN przed romantyzmem	23–82,1%	4–22,2%	27
Wprowadzone do poezji jako składniki PKN przez romantyków	5–17,9%	14–77,8%	19
Razem	28–100,0%	18–100,0%	46

Z danych tabeli 3 da się wysnuć wniosek, że wśród leksemów – składników PKN – istniejących w poezji przed romantyzmem pierwszą pozycję zajmują przymiotniki polidystribucyjne, np. *smutny* tworzący 38 PKN, *smętny* – 28 PKN, *posępny* – 14 PKN, *głuchy* – 11 PKN, *mądry*, *czarny*₂ – 10 PKN, *ponury* – 9 PKN, a wśród leksemów – składników PKN wprowadzonych do poezji przez romantyków na czoło wysuwają się przymiotniki monodystribucyjne, por. *amarantowy*, *beznamiętny*, *biały*₂, *blady*₂, *bogaty*₃, *chłodny*, *genialny*, *krzepki*, *modry*, *nieudolny*, *ohydny*, *różowy*,

*suchy*₁, *zielony*₃. Do poezji romantycznej najwięcej nowych leksemów przymiotnikowych wprowadził C. Norwid – 6 (*amarantowy, beznamiętny, blady*₂, *genialny, krzepki, nieudolny*), po trzy – A. Mickiewicz (*bogaty*₃, *modry, suchy*₁) i J. Słowacki (*chłodny, różowy, zielony*₃), a dwa – Z. Krasiński (*biały*₂, *ohydny*).

A oto tabela 4, przedstawiająca uczestnictwo w budowie PKN leksemów rzeczownikowych, które również podlegają zróżnicowaniu dystrybucyjnemu i genetycznemu.

Tab. 4.

Leksemy rzeczownikowe	Leksemy polidystrybucyjne	Leksemy monodystribucyjne	Razem
Istniejące w poezji jako składniki PKN przed romantyzmem	10–90,9%	–	10
Wprowadzone do poezji jako składniki PKN przez romantyków	1–9,1%	4–100,0%	5
Razem	11–100,0%	4–100,0%	15

Wyliczenia znajdujące się w tabeli 4 informują, że rozkład leksykalnego materiału rzeczownikowego przypomina zasadniczo funkcjonalne obciążenie przymiotników, choć jest on w tym wypadku bardziej spłaszczony. Przodują rzecz jasna rzeczowniki – składniki PKN istniejące w twórczości poetyckiej jeszcze przed romantyzmem, które tworzą odpowiednio na przykład: *myśl* – 12 PKN, *dusza, świat* – 9 PKN, *oko, serce* – 8 PKN, *pieśń* – 7 PKN, *duch* – 6 PKN, natomiast w klasie nowych leksemów monodystribucyjnych jako komponenty PKN uobecniają się substantywy typu *dłoń, dłuto, poemat, poezja* oraz jeden nowy leksem polidystrybucyjny *anioł*. Nowych rzeczowników w roli trzonów PKN pojawiło się mniej niż przymiotników, J. Słowacki bowiem uaktywnił zaledwie dwa leksemy: *poemat* i *poezja*, a A. Mickiewicz i C. Norwid po jednym (odpowiednio *dłoń* i *dłuto*). Łącznie zaś u wszystkich wieszczów występuje jako komponent PKN rzeczownik *anioł*.

Na przykładzie PKN tworzonych przez naszych wielkich poetów romantycznych pokazaliśmy, że produktywność syntaktyczna leksemów może w pierwszym rzędzie posłużyć do uchwycenia cech stylistycznych idiolektu pisarskiego, a następnie stanowić podstawę stylistycznych studiów porównawczych. Wydaje się, że systematyczne zbadanie owego zjawiska tą metodą umożliwiłoby w przyszłości opis przekształceń języka poetyckiego w procesie dziejowym, co jawi się jako ważny cel stylistyki historycznej.

Słowniczek

<i>biały</i> ₂	‘zbliżony kolorem do białego, prawie biały’ ⁷
<i>biedny</i> ₂	‘taki, który wzbudza współczucie, litość’
<i>blady</i> ₂	‘zbliżony kolorem do białego, prawie biały’
<i>bogaty</i> ₃	‘taki, który zawiera dużo czegoś’
<i>chudy</i> ₁	‘taki, który ma mało ciała lub mięsa’

⁷ Definicje leksemów (głównie przymiotnikowych) pochodzą z wymienionych wcześniej prac autora.

chytry ₁	‘taki, który ucieka się do wybiegów, podstępów w celu oszukania kogo’
ciemny ₁	‘taki, który daje mało światła’
ciemny ₂	‘taki, który się zbliża kolorem do czarnego, prawie czarny’
ciemny ₄	‘taki, który ma małą wiedzę; nieoświecony, niewykształcony’
cień ₁	‘odbicie przedmiotu’
czarny ₁	‘taki, który ma kolor węgla, sadzy’
czarny ₂	‘zbliżony kolorem do czarnego, prawie czarny’
czuły ₁	‘skłonny do ujawniania swych życziwych uczuć’
dumny ₁	‘skłonny do oceniania siebie wyżej niż innych’
dzielny ₁	‘taki, który się niczego i nikogo nie boi’
dzieło ₃	‘utwór literacki’
dziki ₁	‘taki, który jest niebezpieczny w zetknięciu’
hardy ₁	‘taki, który ma poczucie własnej godności’
jałowy ₁	‘taki, który daje małe plony lub nie daje ich wcale’
jasny ₁	‘taki, który daje dużo światła’
jasny ₂	‘zbliżony kolorem do białego, prawie biały’
kolej ₁	‘następstwo czego’
konstytucja ₂	‘zespół cech biologicznych człowieka’
lekki ₁	‘taki, który mało waży’
łagodny ₁	‘taki, który nie jest niebezpieczny w zetknięciu’
niemy ₁	‘pozbawiony zdolności mówienia’
niemy ₂	‘taki, który nie może wydawać głosu’
okrągły ₁	‘taki, który ma kształt koła, kuli, walca’
pióro ₂	‘przedmiot do pisania’
poważny ₁	‘taki, który niezbyt łatwo zmienia się pod wpływem pojawiających się okoliczności’
prawy ₂	‘taki, który postępuje zgodnie z przyjętymi zasadami moralnymi’
pusty ₁	‘taki, w którym nikogo, niczego nie ma’
rzecz ₂	‘sprawa, kwestia’
rzecz ₃	‘mowa’
sen ₂	‘obraz senny’
słaby ₁	‘taki, który ma mało energii fizycznej’
słodki ₁	‘taki, który ma smak cukru, miodu’
słodki ₂	‘przesadnie czuły, tkliwy’
spokojny ₁	‘nieskłonny do łatwego wyprowadzenia z równowagi (psychicznej)’
srogi ₁	‘taki, który jest niebezpieczny w zetknięciu’
srogi ₃	‘taki, który odznacza się dużym stopniem intensywności cechy’
suchy ₁	‘nienasycony wodą lub innym płynem’
surowy ₃	‘taki, który jest niebezpieczny w zetknięciu’
szeroki ₂	‘taki, który zajmuje znaczną przestrzeń, ciągnie się daleko we wszystkie strony’
sztuka ₃	‘mistrzostwo, efekciarstwo, snobizm’
tępy ₃	‘taki, który nie może łatwo i szybko rozumieć’
twardy ₁	‘taki, który trudno się odkształca pod naciskiem’

uczciwy ₁	‘skłonny do przestrzegania reguł, które ogół uznaje za właściwe’
wiotki ₁	‘taki, który łatwo się zgina i odkształca’
wolny ₁	‘taki, który może rozporządzać sobą, jak chce’
wysoki ₅	‘oceniany dodatnio pod jakimś względem’
zdrowy ₁	‘taki, którego wszystkie części funkcjonują tak, jak powinny’
zielony ₁	‘taki, który ma kolor świeżej trawy, liści’
zielony ₃	‘szary z odcieniem ziemistym, zielonkawym’

Bibliografia

- Kraśiński Z., 1973, *Dzieła literackie*, wybór P. Hertz, t. 1, Warszawa.
- Mickiewicz A., 1976, *Pan Tadeusz*, oprac. S. Pigoń, Wrocław.
- Mickiewicz A., 1983, *Dzieła poetyckie*, t. 2, Warszawa.
- Mickiewicz A., 1986, *Wybór poezyj*, oprac. C. Zgorzelski, t. 1–2, Wrocław.
- Norwid C., 1966, *Dzieła zebrane. Wiersze*, oprac. J.W. Gomulicki, t. 1, Warszawa.
- Słowacki J., 1969, *Utwory wybrane*, t. 1, Warszawa.
- Słowacki J., 1982, *Krąg pism mistycznych*, oprac. A. Kowalczykowska, Wrocław.
- Śliwiński W., 1990, *Łączliwość składniowo-semantyczna przymiotników z rzeczownikami we współczesnym języku polskim*, Kraków.
- Śliwiński W., 1993, *Słownik semantyczno-syntaktyczny przymiotników polskich*, Kraków.
- Śliwiński W., 2000, *Poetyckie konstrukcje nominalne w dziejach polskiego wiersza. Kategorie i subkategorie połączeniowe*, Kraków.
- Śliwiński W., 2010, *Produktywność składniowa leksemów w poetyckich konstrukcjach nominalnych doby romantyzmu (ujęcie metodologiczne i opisowe)*, [w:] *Polonistyka bez granic*, red. R. Nycz, W. Miodunka, T. Kunz, t. 2, Kraków, s. 179–188.
- Śliwiński W., 2011a, *O produktywności składniowej leksemów we frazeologicznych konstrukcjach nominalnych*, [w:] *Współczesna polszczyzna w badaniach językoznawczych. Od języka w działaniu do leksyki*, red. P. Zbróg, Kielce, s. 135–157.
- Śliwiński W., 2011b, *O zależnościach między leksyką i składnią w poetyckich konstrukcjach nominalnych na przykładzie wierszy renesansowych i barokowych*, [w:] *Badania historycznojęzykowe. Stan, metodologia, perspektywy*, red. B. Dunaj, M. Rak, Kraków, s. 341–352.
- Śliwiński W., 2012, *O tendencjach rozwojowych w poezji polskiego oświecenia (na przykładzie poetyckich konstrukcji nominalnych)*, [w:] *Byłe w ludziach światło było...*, red. G. Zając, Kraków, s. 287–303.

On Certain Stylistic Characteristics in the Poetry of the Great Polish Romantics

Abstract

The article analyses syntactic productivity of lexemes in nominal poetic constructions, i.e. in adjective-nominal constructions selected according to criteria of semantics, syntax, and usage. The corpus of texts from which these structures were excerpted consists of poetic texts by Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Zygmunt Kraśiński and Cyprian Kamil Norwid. Adjectival and nominal lexemes were divided into monoproduktive and polyproduktive groups and four syntactically variant types were discovered as the result of their combination. A quantitative

approach to these syntactic patterns brings to light stylistic differences and similarities appearing in the idiolects of the writers. Similar characteristics that differentiate or indicate likeness among the styles of the four analysed poets can be observed when analysing adjectives and nouns – the components of nominal poetic constructions which are subject to differential distribution (polydistributive and monodistributive) on the one hand and to genetic divergence based on poetic links existing before Romanticism or first introduced into poetry by the Romantics on the other.